

св 10

ЧЕРВОНИЙ ВІНОК

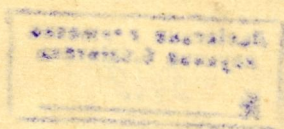
ЗБІРНИК ТВОРІВ

НОВІТНІХ УКРАЇНСЬКИХ

ПИСЬМЕННИКІВ.

кр 242(27)-39р

Львів. бібліотека
АН. УРСР

ОДЕСА
1919.

W5(2-Vu)7-65243

Одеса, 1919 р.
Видання Окружн. Комит. Херсонщини У. П. С.-Р. К.

8552

ПЕРЕДМОВА.

8552

Згадуються дві картини, що бачив їх ще за мої молоді роки десь в музеї, якого імя забув. Велика буря на морі, хвилювала води, змішала їх з небом, бризки мов виклик піднімаються в небо. Хмуриться небо, безсиле побороти хуртовину. Воно жиє в унісон з хуртовиною. А друга картина—небо розправляє зморшки свої, стурбоване море ще не заспокоїлось, вже проглядує радісне сонце. Таке й життя зараз, така ж і поезія. Бурхливе море, війна з бувшими богами, протест проти Бога і людей за людське щастя, муки в імя радощів, гнів ради веселощів. Чудна гармонія зі сліз, зойків, поривів у височінь, незадовольняємих жадань і нелюдських гордощів. Нарід—титан рве небо, хоче розкрити його тайни, хоче бачити зорі, оволодіти світом. Тіла напружені, ллє кров гаряча, в муках радісна творчість і мука в радісній творчості. Ні, ні, задовольнитись сталими формами, старим оджившим змістом не можна.

Не треба традицій, не треба минулих свято-
щів, тільки дивитись вперед. Рятуюнок тільки
в будучині. В. Еллан „вже щасливий, що
може кропити рубінами крови тернистий
свій шлях в ім'я будучини“ України. Він
рве з минулим, бо воно „тягне до землі
і не вільно шагнути в майбутнє“. І в цей мо-
мент, коли ввижаються йому „у горі червоні
зорі“, поет не хоче спокою, він рветься в
житьову борню. І не один він, бо йдуть
маси. Ви пам'ятаєте, певно, картину Пювіс
де Шаваня „Відїзд Галла“? П. Тичина дає
подібний малюнок тільки масової енергії.
Матері прощаються з відїзжаючими на ре-
волюційний бій дітьми. З молитвами вони
звертаються до неба, між тим падає пил,
замовкає річ, потуха вечір, сходить ніч на
землю. Хай молиться мати. Її не зрозу-
мило, може, що її син „як вмирав у чистім
полі, слав усім привіт“. Зате ж, як каже
Кобилянський, «горить зоря воскреснувших
чудес»! Ге, не один пропав борець в тій
славній боротьбі». За те порога нового
життя досягли, признається Попів-Найда,
„безліч пішло в небуття“ за те, що «на

всесвіт прогнавши бурю несли і ключи повстання заснулим“. Ця борня повна крайних протилежностей, в ній „люде шукають похмілля“, життя наше повне „божевілля й мрійних оман“. Задумливо на нього дивиться Дм. Загул, а Чумак признається, що в нього „дві душі: одна шукає бурі, а друга—блакитний спокій“. Але і в тому спокої відчувається лише припинений рух. Ось „свічечка несміливо зажмурює очі, хто сь молитву, нечутно шепоче“, старий-старий дід, ніби не хоче слухати казки про зіроньки, а й туже одночасно по весні, по її вільному подиху. І до тої весни кличе Чумак, кличе „кинути доми земні“, кличе кинути «сумніви ночі», «творити блиск і день», стати на роботу негайно зараз же. Життя нуждене свідчить Заливчий, життя тяжке та нічого не вдієш. Коли хочеш жити, візьми його, поверни по своєму, не клади надій на других, будь самостійний, май «своє свічадо»—вчить Михайлич Гнат, «не користайся чужим, твори!»

Невпиний заклик до активного життя, до борні, до творчости — основний мотив

Нових наших поетів Тут і оратор Еллан,
і скептик Загул, і геніальний Тичина, і не-
рівний Чумак, і скорбний Заливчий—всі
сходяться. Вони очаровані процесом життя
й революцією і складають йому дифірамби.

Навіть таки, як Лебединець чи Корець,
що з біллю шукають нових слів і ті йдуть
тим же шляхом.

Всі новітні поети наші, мов камні само-
цвіти переливаються різними фарбами. Але
як квіти всякого коліру, зв'язані в один
вінок, представляють гармонійне ціле пре-
красне, так і наша нова література — краса
й сила.

Ще не спробовані всі струни на їхніх
арфах, ще маємо — тільки окремі дзвони,
але без усякого сумніву роздадуться ще
нові акорди і, різні; вони перейдуть в ча-
руючу музичну фугу, котрою буде зустрі-
нуто завтрашній день, коли небо стане
ясним й сонце ласкавим світом обніме тих,
хто сьогодні бореться за щастя всіх, за те,
щоб людина стала богом.

«Червоний вінок» складається із творів
співців українського народу — титана.

ПОЕЗІЯ І ПРОЗА.

Вас. Еллан.

Ударом зрушив комунар
бетонно-світові підпори,
і над розвіяністю хмар—
червоні зорі!
Зорі!

Промерзло згадує Паріж
про дні кривавого терору.
І гільотини гострий ніж
в тумані—близько... скоро... скоро...
О, нестерпимо гострий зір!
о, меч Мадонни комунара!
Конає в корчах всесвіт-вир
в чеканні блискавки удара.

Гуркоче грім—весняний день!
день перший юно-сонця травня.
З долин, з узлісь—бурун пісень
—розливно кров збудилась давня...

Криваві квіти прапори,
— червоно-бунтовливе море.
А угорі—
червоні зорі!
Зорі!

Intermezzo.

До берегів уквітчано-зелених
пригнали човен мій буруни злі.
Шепоче очерет: спочинь на сій землі!
Спали човни! Спини свій льот шалений!
Зійди, замкнись у кришталевій вежі,
в обіймах вроди пий вино-життя!
Спочинь... Засни... Тут спокій, забуття,
а там—за хвилями—страждання і пожежі!
Але сестриця—чайка білокрила
над морем зойкнула: „я гину... ти борись“!..
Примчався вихор-брат... Вітрила нап'ялись.
— Вперед! Завжди вперёд! Несить вітрила!

Лук'янівка 1918 р.

Україні.

Тобі, Україно моя, і перший мій подих,
і подих останній тобі!

Я сію слова в твоїх нивах — посію слова,
хай з них виростуть трави, і квіти розквіт-
нуть — а внуки на чоло тобі покладуть з
них вінок...

А я — вже щасливий, що можу кропити
рубінами крови тернистий свій шлях в і'мя
будучини твоєї — бо бачу тебе, Україно моя,
в Будучині.

Щасливий я — ще і тому, що як крила
могутні — Минуле твоє наді мною.

О, як люблю я його!

Як його ненавиджу я!

Запорожжя .. Коліївщина... Моря крови,
небосхил у червоних загравах пожеж...
Смерть і бенкет, що сплелися у гаслі „пов-
стання за волю“ — що це за іскра у по-
рох души!

И що це за хрест, нестерпимий тягар
на душі у народу — Минуле твоє!

Нас тягне воно до землі — і не вільно
шугнути в Майбутнє.

Вогню ж!

Дінаміту!

Хай зникне Минуле в і'мя Будучини.

Церкви старовинні — в повітря!

Вишневі садки — під сокиру!

Прорвати Карпати тунельом!
Дінамітом — пороги Дніпрові!

— Гей, Сивий, вже бачу тебе я у шорах
камінних — у шлюзах.

О, Степу! О, Луже Великий! Ти будеш —
лиш море пшениці і жита, прорізане стрі-
лами колій, блискавками експресів роз-
краєне.

Криворіжя! Донеччина! — Ви два смоки
гігантські, що смокчуть з підземних глибин
блискучу і чорну кров огнедавчу, й вона —
розливається в жилах заводів і фабрик; а
ті, ненажерні, дихають важко й списками
своїх димарів погрожують небу.

Хто ж це йде урочисто твоїми шляхами,
хто виступає ходою звитяжців з обличчями
чорними (сонце і дим), із блакиттю в душі —
і червоним прапором в руках?

О, Україно моя, — це гордість, надія
твоя, — пролєтарі, твої діти!

Я бачу вогонь в очах їх — вогонь той
як доля, як фатум.

Я чую удари їх серця — так гупає мо-
лот могутній на крицю ковадла — непере-
можно, невпинно, невтримно...

— Чи чуєш, моя Україно? — То доля кується
твоя на ковадлі — Твоя Будучина кується.

Вже бачу її — і тому я щасливий, що
можу ще жити і вмерти в їїмя Будучини
Твоїї — бо бачу тебе в Будучині!

П. Тичина.

* * *

На майдані коло церкви
революція іде.

— Хай чабан!—усі гукнули:
за отамана буде!

Прощавайте, ждіте волі—
гей, на коні, всі у путь!
Закипіло, зашуміло—
тільки прапори цвітуть...

На майдані, коло церкви
посмутились матері:
та світи ж ти їм дорогу,
ясен місяць угорі!

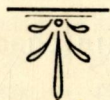
На майдані пил спадає,
замовкає річ...
Вечір.
Ніч...

* *
* *

І буде так—
сліпі: де ж те небо—я не бачу?
глухі: мені здається, правду б я почув!
каліки: плачу,
од болю кричу!

І буде так:
фальшиве небо сміхом хтось розколе,
і стане світ новий і люде як боги,
і скрізь де буде поле,—
плуги, плуги...

* * *

Як упав же він з коня
Тай на білий сніг:
— Слава! Слава!—докотилось
і лягло до ніг.

Ще ж як руку притулив
к серцю ік своєму—
Рад би ще він раз побачить
отаку зіму.

Гей, рубали ворогів
та по всіх фронтах!
З криком сів на груди ворон,
чорний ворон—птах.

Вдарив революціонер—
захитався світ!
Як вмірав у чистім полі,
слав усім привіт.

Заклик.

Виходь за мною в тихий вечір
понад таємне плесо тайни
сріблисто—сяйне...
Ти вгледеш там чудові речі:
там тайна—з'явище звичайне,
там не фантоми—давні сни,—
там вічні відгуки весни.
Ми підем стрімкими стежками,
що вються наче серпантини
в уборах тіни. .
що забруковані думками
конгломератної людини. .
що нас ведуть до світочей,
що скидують пільму з очей.
Над глибиною вод жемчужних
ти за життя там не заплачеш—
ти там побачиш
у хвилях вод м'яких, райдужних,
чого словами не зазначиш:
ти там почуєш тони гарф
при світлі невміручих барв.
І зрозумієш ти душою
все те, чого не знали думи—
веснянні шуми,—
і кинеш вірою старою
об тлінь конаючої стуми,
а там пірнеш без каяття
в єдину Вічність, Вир життя.

* * *

Я--сокіл з гір зелених Буковини,
я вирвався на світ --
за мною плаче бір, як лихо полонини,
мов матінка клене болючий сум трембіт.

Я—Черемошу дух, суворий і свавільний,
як рокіт хвиль,—
я понесу на луг свій спів мов рокіт вільний
за сто сот миль.

Я—Довбушова тінь, що лине між горами
і кличе легінів своїх,
я скину смертну тлінь, що спить між ке-
чирами
і піснею життя я знов розбуджу їх.

* * *

Христос воскрес! Ударив промінь дня
і чорна ніч лежить хрестом...
Серед руїни, диму і огня
горить зоря над сніговим чолом...
Горить зоря воскреснувших чудес...
Христос воскрес!

Христос воскрес! Червоний мак-прапор
в руці, як символ вільних днів.
Лунає скрізь хвалебних згуків хор
серед руйнуючих неволі гніт огнів..
Радійте всі! Ось здійснення чудес...
Христос воскрес!

В. Чумак.

Осіннє.

Дідусю! що ви робите?—

Не слухає, мете,
і хмуρο топчуть чоботи
червоне, золоте
коральове намистечко —
останнє листячко.

Дідусю! а чи знаєте,

які оце листки
ви з пилом замітаєте?—
Не знаєте? Це слізоньки,
це з Богової ризоньки
одірвані зірки.

Я казочку малюсеньку
про зіроньки знизав...
Не вірити, дідусеньку?
Це-правду розказав!..
Не йме старенький віроньки
казкам про зіроньки

та погляди зробилися
такі сумні, сумні...
Які-ж то сни приснились
дідусеві на цвинтарі?
Він туже?..—туже дзвін старий...
дідусю,—по весні?

Моя свічечка.

Моя свічечка—жертва вечірня,
несміливо зажмурює очі.
Фіміам. Таємниця надгірня.
Хтось молитву нечутно шепоче.

Хтось про горе розкажує Спасу
і гучні одкладає поклони...
— Вонми, Господи, грішному гласу...
Свічечки. Молитовні дзвони.

* * *

Дві душі: одна шукає бурі
струн шалених на бандурі,
срібнодзвону блискавок, поезій,
братніх марсельєзі.

А друга... друга—блакитний спокій
в далені, де степ широкий,
танки мрій тремтючих, ніжних-ніжних
в шатах білосніжних.

Мов шляхи—плющі переплелися,
дві душі моїх зійшлися,
і чого я прагну: чи спокою,
чи гучного бою?

*

*

*

Сталлю—гнівом
моє слово, Музо-Правдо, окрили!
я співаю сонним нивам
про незримі
невловимі
тіні—хмари, чари мли.

Тіні—мари
нерозв'язні, нерозривні ланцюги.
Закрівавлені пожеари
темнодимні
і нестримні
затопляють береги.

Ниви ж сонні...
Годі спати! В руки стріли, сагайдак!
Ходять суми тиходзвонні...

Щось-то чує,
бо віщує
чорна зграя, чорний грак.

Годі спати!
Сталлю-гнівом, Музо, сплв мій окрили:
Ставлю чати. Всюди чати!
Бо незримі
невловимі
тіні-хмари, чари мли.

* * *

Вже доволі! Вставайте, брати!
Має прапор крилом соколиним!
Годі шляхом терновим іти,
ми орлами під хмарами лине́м!

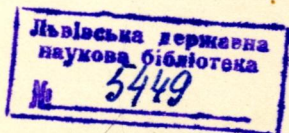
Розлягайтеся, співи гучні,
зашугайте вогні—блискавиці!
Ми покинемо доли земні...
Вище їх! До блакиті!... Ми—птиці!

* * *

Він угадав, той велетень — народ,
свою мету й прямує навпростець,
і кожен бій його сердець
віщує сонце між негод.

ди-ж, іди, великий і святий!
Твої шляхи так вільно розляглись,
твої пісні срібисто розлились,
в твоїх піснях — вогонь мети.

Геть сумніви!..

I.

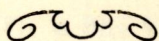
Плазують чорнії сумніви.
Розбийся ж, хмаро навісна!
Нехай цвіте весна,
нехай гуркочуть зливи,
нехай напружені тетиви
влучають в морок стріли-гніви!

Сумніви геть—сумніви ночі!
Блукайте в нетрах лісових,
ви створені для них—
вони до вас охочі.
А тут вогні жбурляють очі,
і грім розбуркано гуркоче.

II.

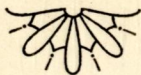
Більше надії, брати!
Міста сумніву нема—
сміло і прямо іти,
ширше ступать до мети
з міццю, що скелі лама.

Щиро гартуйте мечи,
друзі — коханці звият!
Геть-же з дороги, сичи:
дзвінко кайдани вручи —
ми підняли уже стяг!

* * *

Я порву ті вінки, що сплітались в добу
лихоліття...
Потопчу, розмету їх у попіл, у порошок, в
сміття.
Замість них я розсиплю пісень вільно —
сосяшні хвилі,
як ті пташки меткі, як ті пташки меткі,
легкокрилі.
Оточу їх сріблом, загартую могутністю криці,
дам їм крила вітрів і натхну їх вогнем
блискавиці,
і пущу. Хай летять мої думи-пісні-метеори
не в палаци гучні, не в безмежні блакитні
простори,
а в хатину людську, де в кутках оселилися
злидні.
Мої співи прості і робочому серцеві рідні,
засяють вони, як ті зорі у небі глибокім,
і не буде тоді робітник-селянин самотнім.

Червоний заспів.

I.

Риємо, риємо, риємо
землю, як тії кроти,
відти плазуємо зміями,
сіємо, сіємо, сіємо
буйні червоні квіти!..
Пишно розсійтеся бурями,
маки—червоні вогні!
Там по-за ґратами мурами
тінями сірим хмурими
ранки конають ясні.
Збудимо гучно ми дзвонами
люд, як надійде наш час,
крикнемо вільно-червоними:
— Владарі світу з коронами,
ви непотрібні для нас!

II.

На зелені килими
папірцями білими
полетіли вершники з миром розмовлять.
— Гей, не спи, робітнику!
На панському смітнику
вороги не сплять.
Гордою, сміливою
бурею бурхливою
встань, народе зраджений, як один устань:
з гимном-перемогами
новими дорогами
підемо на брань.
Блисками-пожежами
небо обмережимо,
прапор наш малиновий засія вгорі.
Годі вам лишатися,
кровью упиватися,
гетьмани — царі!

III.

Ми тіні, ми — тіні меткі,
ми влучні рушення руки,
ми носимо в грудях ненависти море,
і в ночі осінні, в обіймах імлі
ми гимни тобі заплели,
Червоний Терроре!

Ми — жах, ми — караючий гнів,
ми молимося культу вогнів,
і хто є відважний, і хто нас поборе?..
Ми ті, що зруйнуємо трони!
Навіщо нам сяйво корони,
Червоний Терроре?

Вперед!

Не спочивайте, ще не час!
Нехай останній промінь згас,
— самі запалимо вогні
і в стумі витворимо дні!

На кремінь-крицю: буде світ!
Ми непохитні, мов граніт.
Ми йдем і йдем, несем вогні
і творим блиск і творим дні!

Заклик!

Годі спати!—

Всі із хати:
пишне свято навкруги.
В мрійно-синіх
далечінях
хвилі—співи
переспіви,
хвилі і луги.

Годі спати!

Всі із хати—
гей, у поле, плугатарь!
Он у полі
на роздоллі
буйні квіти,
оксамити
розстилає ярь.

Годі спати!

Всі із хати—
праця всюди—жде лиш нас.
Гей, устанем
раннім-раном.
Час робити,
а спочити
буде, буде час!

* * *

В день волі й долі рідних піль,
як зрозуміємо простіше
всеросчиняючий той біль
там, де в гаю зелений запах тиши,

поет отдасть усе, що зможе
в червоно-жовтня перші дні.
Всю волю всесвіту. Це гоже
співучістю надій в півсні.

Твій стяг—піднесений, народе,
в розбудженую височінь,
просторість року для свободи—
на землю вільний погляд кинь.

Але ж у роздумі про вчинок
і в праці будем, наче нас
гірський торкнувся відпочинок,
й життє—хай творчим буде час.

Попів-Найда.

Пісня боротьби.

Вогнем і залізом позначим наш рух!
Ми нищим тиранів проклятих,
з руїни несем ми будуєчий дух—
в хрестах—воскресіння розп'ятих...
Несем ми будуєчий дух.

І заки порога нового життя
досягли ми, прагнучи волі—
нас тисяча тисяч пішло в небуття,
або поконало в недолі,—
нас безліч пішло в небуття,

Широку червону межу ми кладем
між нами і чорним минулим.
На всесвіт прогнівший ми бурю несем
і кличи повстання—заснулим.
Ми бурю й повстання несем...

Могутнє в нас військо, воно без числа,
раби—наш резерв нескінченний.
Голодних, ошуканних нам посила
усесвіт струхнілий, злиденний.

Гей, сили у нас без числа...

Новєс життя вироста із страждань,
старе не вернеться—сконало...
Гей, пісня лунає палких поривань,
то гімн Інтернаціонала..

Життя вироста із страждань.

Клим Поліщук.

С л а в а,

Гей, мужицька славо,
свавільно - крівава,
яка ж ти ясна!—

Жевріє огнисто
соняшне намисто,
сміється весна.

А весною, на вільному полі,
линуть співи визволення й волі...

Гей, весняна зоре,
не втікай на гори,
на долини глянь!—

Під звуки веснянки,
з дівоньками в танки
в першій низці стань.—

А в танках станеш рідньою рідним
і заблиштиш промінням побідним...

Гей, мужицька славо,
свавільно—крівава,
яка-ж ти ясна!—

На ріллі зчорнілій
мріють лица смілі,
як весна-красна.

А весною гудуть старі дзвони
й славословно гремлять антифони...

Д. Загул.

Третій завіт.

Сонце і місяць, і зорі—
небо, земля—мов кров...
На тридев'ятому чорному морі
плаче забута любов,
братня любов...

Люде шукають похмілля —
сонце, земля—дурман...
Скільки то в нашім житті божевілля!
скільки коротких оман!
мрійних оман!

Дайте нам хліба і волі!
кращі верніть чуття!
зойків, прокльонів і сліз нам доволі,
годі страшного життя!—
Дайте життя!

Де ви, далекі і вільні,
вільні від лютих кар?
Віють нам бурі свавільні—
люде мов звірі якісь божевільні—
гонять їх згарі примар,
всіх на пожар!

Микола Терещенко.

Чорнокрильми.

Пишноцвіти—іхні груди,
змійна стрічка наче мак.
Символ для людей розбуде
символ дня, червоний мак...

В іх пестливому прозорі
заглядати в саява душ!
На чолі пунсові зорі,
на чолі глибінність душ.

Тільки-ж саява чорнокрильми,
я в риданнях проклену...
Тільки-ж саява чорнокрильми,
я в риданнях проклену...

Весняні вибрики.

Прийшла весна —

— красна —

— ясна —

в снах...

— на!

Впивай повітря весняне
і промінь сонця пий гарячий,
наче

вино столітнє запашне...

І забувши газетну хроніку,

Клемансо й Вільзона

Орlando й Пішона

візьми в руки тал'янку-гармоньку,

підшукай собі пару,

йди в поле, у гай, до бульвару.

Хай дивується, стогне і квилить
безсилий,

кволий, —

— ти ж хоч босий, пів-голий,

але хай хто посміє промовить

проти влади твоєї дві слові —

все разтрощить могутній удар.

— Вище чоло тримай, пролетар!

Буржуй.

На вулицях —
шулиться,
жметься до мурів —
чекає: Петлюри,
зулусів,
антанти, —
сатани...

А в усі
похоронним мотивом бренть:
вже не пан ти,
минулись щасливі часи —
втіх, насолоди, привілля...
а тепер — не з'їси
від безділля.

В саяві весняних червоних пісень
наче хмара,
ходить, блукає, як тінь...
Згинь,
проклята примаро!
Грає-палає трудовий соняшний день!

М. Лебединець.

О д л и г а.

Білий серпанок блискучоискристий.
Влатався в забруднені плями.
Ями.
Калюжі.
Пронизливий вітер.
Ранок, як вечір, присмеркноімлистий.
І така вохка пустотіль.
Таке огидне обкрупування синього носа
важкою мокрінню безустанних сліз.
Вліз.
Вгруз Обляпавсь.
П'ятерня негативиться на крихкій пріллї.
А халяви сьорбають холодну юшку і
з жаб'ячим темпераментом туляться до литок.
Хай йому біс.
В ліс.
З версту важкої дороги.
І в селі.
Буду топити піч кізяками.
Ковтати ідкодим.
Істи картоплю.
І сушить онучі.

Вікно розчинене.

Несміливо в вікно зазира.

Винувато всміхається заплаканими
очима.

Вся пробаченнє і забуттє.

Мов винна.

А моє серце ще гарчить гнівом і со-
ромом.

Душа дубне в закам'янілости.

Думка мерзне в неруху.

Зор топирчастозимний.

Я труп.

Вікно розчинене – прокляте вікно.

Давив цей камінний лантух мене, да-
вив.

Шарпався, бився у ньому об стіни.

Знайомолічні вимірював по ньому
кроки.

Що-дня. Що-дня. Що-дня.

Надслухавсь до його тиші.

Хтів скажені і реготу.

Розпихав уявою його сірі щелепи.

Випинався з обценьків його зхопу.

І малим, веселим мишеням нишпорив
по уявній жовтизні збіжж достиглих.

Жайворонком купавсь у бризках Сяйва
Небачного.

Високого, Далекого.

Дурною зозулею лічив літа, літа.

А знав, що хвилини доживаю.
Де ти взялася—так просто, звичайно.
І зрозуміло.

Скриготнула ключем і привітала.
Поважно, тихо і радісно.

З волею...

...Моя хата велика і сяйвнобіла.
Повна книжок і праць розпочатих.
Музики. Дзвеньку. Сміху. І руху.
Мене бавлять,
Воскресшого.

А в вікно моє, розчинене настіж у
безміж, вливається хвилями барвними тепло
і проміння Вогнистого Покотьюла, і пахощі
степу і лук, і присмак ставковий води, і го-
мони вохких гаїв, і гаміри людських розмов
та пісень тих, наших чудових і мрійних пі-
сень, півтонні й затяжні кінці.

Чого чіпляєтесь до мене.

Чого скиглите.

Ворушиться.

Не хочу плісені вашої турботи.

Як боюсь плісені нерушного ставу.

У мене вже повний рот її.

Захлинаюсь.

А йти куди...

Скрізь вікна розчинені і всюди вільно
йти.

І шляхів так багато, багато.

І такими гучкотопними юрбами ви претесь по кожному.

Моя стежка де.

Моя, розумієте, моя.

Щоб ніхто з вас не смів на неї ступити.

Щоб нічії найніжніші руки тернів на ній не рвали.

Щоб вчувалось пануваннє величі Самоти і Тиші.

Щоб камні кривавили ноги.

Сонце, щоб спекно гризло й душило.

Вітер у вуха, у рот розпальних пісків набивав.

Щоб хлюпали днями дощі по здублому тілові.

Морози трощили б кістки.

Шлях губився що-хвилі.

Зоріли пащами прірви.

Шаршавно потоки ревли.

Тягли.

У глиб.

У низ. На —

Дно.

Вікно розчинене, розчинене вікно.

Стриб.

Якийсь вазон увірвався з лудки.

Якась струна тужно забилаь.

Міряю твердо: раз - два.

Не за ґратами я, а ти мене не одім-
кнеш.

І ключа не шукай.

Замок я ковтнув.

Щоб там з середини і серце і душу
заперти.

Кінець.

Раз-два.

Позаду все. Позаду.

Пилюку споминів і попіл жалів зтрушую.

За кожним кроком.

Раз два.

Вгору. Далі. Вперед.

Я Чистий і Залізний.

У межі.

Переступити тільки.

Розтерти чоботом останні кавкання
Минулого.

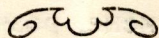
Обтерти перший піт святої втоми і —

Далі. Далі.

Раз—...

З-за плеча подала сніжнобілу хустку.

...Вікно розчинене: розчинене вікно.

Н а т х е н н є.

Гвалтно кувікає і плачно мамить.

Кусає за руку і брика ногами.

Об піл.

Тактно.

І часто. Часто.

Як горохом—

Зрива з-за столу й ламає олівець:

Початок.

Шпує холодною з рота водою друга.

Сковзається по паркету.

Трощить шклянку.

Кривить ботинок.

З подивованнєм розгляда химерний
черепок.

І через двері питає, звідкіля взявся.

А та—

В кутку.

Похилена листокнижить.

Хитається. Коливається.

Шепчогубить.

Аркуші гортає.

Чубить голову.

І дме.

Набундючену пику.

Біля:

Деревляне, скригорухе, широке і крап-
коклопе жужмить пухкі оберемки.

Простітутить брудним подолом.

Плює зопрілим піррем.
Тмянноморочить.
І сіпа за душу.
Ще:
Більмить витрішкувате око з базару.
Труситься над шматком хліба і важить
на золото.
Каже, що не буде вечері.
І дума, дума...
Кожух на плечі.
І гайда.
Забутноусміх і дурне морганн^є.
Очихватність.
Настіжовухість.
Прості й закарлючні вулички.
Уривок кохання зависне на оці.
Гарчаннє собаки заблудиться в ухові.
Єдваб шарудне об полу і нерви...
Біжить і іде.
Стоїть і скаче.
Стоокий, стовустий, стоногий.
Стомовний.
Натовп.
Клац-клац:
Стій хоч од віку фараонів і до сьогодні.
І від сьогодні аж доки все зпожежо-
зугліє або змерзостумить.
Клацай Двооким Кодаком.
І регочи. Регочи.
Розбіжна одноманітність.

Ну-да — і однобарвність.

Облич і рухів.

Хіба:

Злістний плювок на чиїсь жовто ля-
керки.

І вертай спину.

Дома у люстро висолопивши языка
будеш дивиться.

Пригадують.

Впізнавать.

І зламують олівці.

Два світи.

То все було в ньому так само як і в інших індустріяльних містах, в цьому велетенському місті країни.

Величні будинки, міцні як гранит, кремезні як скеля, збудовані ніби руками якихсь велетнів з душою мистців, стояли струнко й непохитно в дивнім натовпі середмістя, врісши глибоко в землю кам'яними підвалинами своєї важкої будівлі, а головами, високо здіймаючись до гори.

Притулившись щільно одне до другого немов салдати на параді, всі як один, плече до плеча, вистроїлися довгою, безпереривною низкою по над рухливими вулицями міста. Високі й просторі, оздоблені вмілою рукою майстрів—будівничих, з узористими дверима й мармуровими східцями, з квітами на них та картинами, — чекали вони тих, хто далекий од праці, дбав про розвагу та втіхи, зажмуривши очі на злидні людські, на скорботу нещасних, глухий до недолі всіх тих, хто будуючи життя, — гинув голодний, безсилий, зануджений. Інші дивились очима багато наряджених вітрин та реклам і гукали:

— Банкіри, акціонери, біржові дільці й фабриканти, власники гуралень, цегелень, котлярень, усяких галузів, особливо мета-

личних та машинобудівничих, що дають найбільше високий зискоділ,—всі заходьте до нас, коли хочете мати приємну розвагу. Чимало припасено тут для вас ріжного добра, ласощів, приємностей. Заходьте ласкаві панове—ви маєте ж акції й туго набиті кишені, які знову так легко наповнити вам. Слід лише вжити для цього один дріб'язок, маленький, простенький, звичайно відомий вам всім—заплатити поменьше ремісникам ваших майстерень, гуралень, цегелень, не більше того скільки потрібно їм лише для того, щоб, не загинувши з голоду, могли працювати на далі.

— Купці й промисловці гуртового продажу і в роздріб, спекулянти ріжного сорту і краму, — всі ви гаразд обскубуєте зараз усяких споживачів краму, а головне мануфактури, взуття, білизни, борошна, хліба чи мяса і ваші гаманці хоч куди. Тому завертайте також і ви—де що заховано тут і про вас. Не жалійте лише своїх гаманців, що так легко дісталися вам. Розв'яжіть їх скорійше і буде вам втіха солодка, смашна. Не вагайтеся ж довше, вивертайте кишені сміліше, як личить поважним купцям.

— Жінки банкірів, фабрикантів, акціонерів, особливо ви, полюбовниці їх першорядні, мешканці просторих будинків

осель затишних в червоних, хупавих шпалерах,— ми завше раді були вам за те, що перші відгукались на заклики наші, часто — густо довідувались до нас, являлись найбільше корисними споживачами нашого краму і такі щедрі були на витрати всякі, що в цьому звичайно ніхто не може зрівнятися з вами. Скільки фабрик, майстерень та модних сальонів пристосовано в місті до вашого попиту. Тисячі робітників та ремісниць працюють над виробами для вашого смаку, змішливого несталого, вередливого, який штучно утворюється вами через безділля, ліни्वство, пересит і нудоту. Отже навідуйтеся частіше до нас. Для вашого смаку досить тут мається всякого модного краму брязкалів, брязкальців, брязкіток.

Нумо загляньте скорішше за наші вітрини й реклами, взнайте ще раз, які ми ввічливі й вдячні до вас, наші гості дорогі, покупці найцінійші, споживачі бажані.

— Не бентежтесь і ви, останні з поважно блукаючих тут біля нас, одягнуті в одіж нарядний, в коштовних брилях і хупавих краватках з золотом і діамантами,—прислужники певні найбільше солідних, найбільше почесних людей нашого віку, банкірів, купців, фабрикантів, акціонерів. Хоч ваші кишені й менше—туго набиті ніж ваших патронів-господарів, та ви люди одначе солід-

ні, особи пристойні, не пара плєбєям якимсь чи робітникам брудним, обшарпаним, з гаманцями порожними.

Це знаємо добре ми, далекозорі вітрини й реклями багато—роскішного, шумливого серед міста, ми утвір останній, розумний, почесних людей нашого віку, радість і втіха для тих, хто має грошей в кишені, хто продає, баришує й істнує. Не соромтеся ж ви, прислужники певні, вас ми запрохуєм щиро до себе...

І що дня з ранку до вечора й до пізньої ночі кричали вітрини й реклями шумливого середмістя, невтомно, настирливо, безперестанно. І густо стелилися по вулицям міста ці поклики, розлягалися гучно в повітрі над пішоходами, візниками й машинами.

І відгукалися радо на поклики ці люди поважні, клієнти солідні з гаманцями надійними.

Забарившись дома після нічного бенкету, на біржу спішить спекулянт, нетерпляче жене візника. А другий, прудкіший, вже встиг побувати на біржі і обробити як слід своє дільце, продавши по цінам високим раніше захований крам і їде назад, радий та задоволений, прямує — куди? — в ресторацію, щоб віддатися гульбі, розвазі, розпусті.

Затративши часу доволі на свій туалет, а до того пролежавши довго в мягкому і теплому ліжкові виходе на вулицю шумливу з кімнат затишних розкішниця, щоб подивитись на людей і купити собі щось нового.

Тихо йде, не спішить. Немов навмісне, щоб побільши загаїти часу і вернутись до дому пізніше, ближче до вечора, коли гості прийдуть і стане веселіш. Бо без них доучає їй дома сидіти: виникають порою думки і нудота бере, що не зовсім приємно для неї. Поважно ступає по широким пішоходам нарядна розкішниця, прислухається часом до покликів вулиці, реклям і вітрин, зазирає байдужно в обличчя, тупо міркує й нарешті заходить в сальон.

Швидко і легко біжать по рівному бруку автомобілі, гонять один за другим з великою силою, немов навипередки чи доганяють когось, що поїхав там десь далеко вперед. Біжать і кричать, гудуть і лякають людей своїм бігом.

Ось їде хозяїн майстерні.

З'явившись в контору, спитав був, як праця ведеться, чи готове те або інше знаряддя. „І робота ведеться, звичайно, горазд і знаряддя готові в свій час“. Нудно й байдужно стає тут хазяїну.—Чого залишитися довше в майстерні, коли разом за

нього й для нього працюють машини і люде і доглядають за ділом вірні інженіри, певні, освічені?—Геть відціля туди, де можна розважитись і погуляти в кафе, де він має свій кабінет і щодня, в цю годину, чекають його для веселого сніданку, приятелі близькі, блискучо одягнені.

Котиться юрба блискуча безпереривною хвилею, заливає собою пішоходи широкі. І говорить про бариші минулого дня, спекуляцію, про карти й вино, жарти у фарсі й кафе-шантані, про зустрічі там і веселу вечерю, п'яну, смашну.

Котиться хутко, безкрайно, забігає в крамниці й сальони, на біржу і банки, в кафе й ресторани, клуби й шантани. І шукає собі красу на солоду, розвагу і купує її.

Раді вітають вітрини й реклями зустрічаючи юрбу в багатому, модному одіжі і взутті, в блискучих брилях з діамантами на руках і гаманцями важкими в кишенях.

По-за середмістям, в околицях, тиша стоїть і спокій панує. Не видно на вулицях веселої юрби, ні руху безкрайного; не чути там вигуків вітрин і реклям, ні гомону чи сміху людського, ні бігу шаленого.

Там робітництво живе!

Часом коли не-коли пройде околицею жінка сумна і задумлива.

Залишивши дома в убогій кімнаті дітей і наказавши їм тихо сидіти, простує вона на базар, щоб хліба дешевше купити й їжи якоїсь.

Йде і міркує, чи вистачить грошей на розкіш таку, щоб мати сьогодні і мясо в борщі, а завтра купити хоч хліба та картоплі на юшку. І сумує проте, що так тяжко доводиться жити: кімната мала і тісна, і вохка, і сонце ніколи не світить у ню, бо закриває проміння його високий будинок напроти. Діти ніколи не бачуть його, сонця ясного, і не сміються йому, як в інших. Може вони через те кволі такі і слабі і так часто хворіють. Замінити б кімнату на світлу, суху та більше простору, де й дітям побігати можна було б—та неможна—бо і так ледве хватає на місяць тих грошей, що чоловік приносе з собою щотижня в суботу. Та й чи хватає ще їх?

Порою спізнившись поспіша на роботу в майстерню ремесник з суворим, похмурим лицем, мурмоче щось тихо під ніс, проклинає когось, схвицьований, блідий.

Затримався дома, чекаючи жінку з базару—бо діти самі не лишаться ж в хаті—і спізнивсь на роботу. А тому то як повернулася вона, то не міг він, звичайно, змов-

чати та й вилаяв добре її, щоб пам'ятала це довго і не барилася б вдруге, пішовши по хліб. А коли вийшов на вулицю, щоб йти у майстерню, то стало ніяково йому через те, що суворо й брутально вилаяв жінку...

І лютився тоді на недолю свою бідолашну робітник, на роботу йдучи, і скаржився гірко на ню сам собі.

І знов на околиці тихо стає, мовчазно і пусто.

Лише двічі у день і дванадцять на тиждень, що раз у певну годну на деякий час відживає околиця, немов від сну: на вулицях тихих, порожніх, помічається гомін і рух.

Ранком, в ту пору, коли слідом за темрявою ночі, приходить денне світило, а середмістя ще сусідка спить у теплих і м'яких ліжках багатих палаців і бачить приємні сни ночі, по околошнім вулицям міста розлягаються вигуки гострі, крикливі, рвачкі.

Брязкітня й гуркотнеча.

Відсувається засув важкий на воротах міцних і високих, відкриваються хвіртки залізні й виходять на вулицю люде дорослі, а з ними підлітки, хлопці молоді, юнаки.

То робітництво їде у майстерні. Худорляві обличча у них, похмурі й брудні, і одіж у них до лиця. Засмальцовані пальта, потерті й брудні піджаки, каскети звичайні,

наче пошиті саме для них, хоч і куплено їх на базарі.

Виходять з кожної хвіртки і простують в одному напрямкові довгою стежкою один по другому. В обличчі байдужість лежить і нудота в очах. Надокучило міряти оці пішоходи брудні. Що разу виходе та ж сама просторінь, стільки ж сажень від ріжка до ріжка, від кварталу до кварталу. Сьогодні не більше, як вчора, а позавчора, як в дні попередні.

І знову доводиться міряти їх, немов відбувати повинність якусь, неприємну, бридку і тяжку.

— Коли б не повинність і не проклятий дудар, що розбуркав так рано і примусив піднятися з ліжка,—слід би поспати ще трохи, бо тіло ще кволе, побите якесь, не відпочило гаразд після минулого дня. немов гнітив його хтось зо всіх боків важким тягарем. Одну б ще годинку для себе, щоб не збіратися на спіх, не виходити з хати голодним і майже невмитим. Отже дудить проклятий дудар у майстернях, на повинність до себе збірає.

І йдуть по околишнім вулицям міста один за другим і зникають за мури високі майстерень-дударень.

Сірі, брудні, зчорнілі димарні у них, загратовані вікна, суворі і чорні. Безладною

юрбою стоять по околишніх вулицях міста, у широких дворах то більші кремезні, незграбні, то менші і нижчі за тих, замкнуті між мурів кам'яних.

І чується звідтіль гуркіт шумний і дзвінкий.

Гомонить там залізо й вогонь, машина й варстат.

У вогнево-червоній печі, немов у пащі гіганта-чудовиська, палає біло-сріблястий вогонь. Розсипається золотом щирим, блискучим, звірем стрибає по клітші, лиже стінки язиками мережаними, вирватись хоче на волю й простір. А вирвавшись з клітки здіймається в гору з димарів, лине до неба, пливе в височінь хмарами сірими, попелястими, легкими або ростилається низько над вулицею горами димучими, чорними. Бурхотить у печі розмотоване полум'я, немов буря на морі, б'ється об мури, як хвиля у беріг і гуде ненаситно.

Мовчазно працюють хмурі люде дорослі й хлопці молодші.

Не весела навколо картина.

Спека стоїть нестерпуча: немов близ літнього сонця і ще більше підсмалює пічурові обличчя, чорне, шкорупке, хворобливе. І не можна від спеки нікуди втікти, цього вимагає робота. То і знай подавай у пащу велетня їжу горючу, трівку, щоб

ситно наївся.—Будь уважним, топільник, до праці, пильніше слідкуй за вогнем у печі, готуй їжу для неї, лопату держи на готові і піджидай, щоб не згасло полум'я, не стали машини.

І він підкидає. А ogniще радо приймає її в пазурі вогнясті свої, лиже її язиками, весело уминає, тільки зубами хрумтить.

— Гамірник! Залиш свої власні думки і уважно стеж за тепломіром у гамарнім казані. І як скоро ступінь покаже, що метал розтопився, обернувся вже в плинність горгочу,—скоріше знімай казани, пересувай їх з ogniща, щоб знову він міг застигнути добре і стати готовим в машини, варстати, знаряддя.

— Не розважайтесь ви, ковалі, балачками, бо це зменьшує час вашої праці і відбивається кепсько на прибутках акціонерів майстерні, яким продали ви силу свою.

Не вигадуйте тут, ковалі, що ніби стоимись за день у ковальні. Це вітівки ваші, яких не потерплять, звичайно, в майстерні господарі ваші. Отже куйте жвавіше метал, вище і швидче здіймайте свої молотки, сильнійше стукайте на ковадло, продовжуйте працю веселіш, енергійніш, щоб господарям ваших майстерень прибуток найбільший дістався. А як що не так, то

забірайтесь зовсім відціль, бо замість вас знайдуться інші—кращі за вас.

Напружують сили останні свої стомлені працею, щоб дотягнути день до кінця, до другого гудка, як законом встановлено, щоб завтра, спочивши в ночі, знову ставати до роботи і знову тягнути її, як повинність тяжку, неприємну, нудну.

Димлять димарні, палають вогні. Клепоче метал і шкварчить в казані, ллється срібним блискучим струмком й застигає. А між вогнів і пекельного жару й машин мов прикуті до них люде наче засуджені на працю за провинність якусь невідому, чи призначені на офіру комусь, метушаться в спеці і гуркотнечі, що стоїть у майстерні навколо і оточує їх зо всіх боків як павутина невідчепна, тонка і густа. Працюють мовчазно, безпереривно, що дня від гудка до гудка і лише порою обходить ненавість до злиднів, неволі, і до тих, хто користується їхнею працею, хто панує над ними, живе дармоїдом, з насолодою, втіхою, розвагою. І посилають тоді її прокльони робітники хмурі й суворі.

Довгі сторіччя тягнули робітники тягло важке і бридке, що наклали на плечі їх, звиклі до ноши і праці, ті люде, що самі цурались її, мов лахміття гидкого. Мовчазно, покійно, слух'няно, тягнули ярмо, ідучи

в долину життя вузькою стежкою, що прямувала до неї изгибливо поміж терпаків та густо розкиданих камінців, колючих дрібненьких. І не можна було зупинитись на стежці, щоб відпочити чи зменьшити ношу, бо підганяв безперестанно погонич суворий і грізно стьобав їх з-заду цвюхким батогом, як тварину якусь вантажову.

Вгиналося тіло, стомлені ноги дріжали, руки нили й тремтіли, ніби пропасниця сіпала їх увесь час. Стогін болю виривався, порою з грудей їх, кликав когось в допомогу.

Не відгукався одначе ніхто на цей стогін, а погонич суворий частіше цвюхкав своїм батогом після цього, пильніш слідував і стьобав лютіше своїх тягунів, та регіт дзвінкий і здоровий долітав ще крім того на стежку з дороги широкої, простої, що йшла віддалік.

І падали часто з безсилля на стежку, вмирили покривджені там, не зобачивши щастя і світла в життю.

І з'являлись натомісць з пустелі якоїсь далекої, туманами повитої, нові. Ставали на стежку вузьку, підбирали покинуту ношу, як спадщину, і далі несли.

Страждали від мук і неволі, мовчали й терпіли недолю свою і неправду, що в світі жила, доки сили було.

І цвѣохкав своїм батогом як раніше погонич суворий і реготали з просторого шляху ті, що самі, цураючись ноши, склали її на плечі рабів.

Але раптом порвались напружені струни терпіння. Спала покора, розкрилися очі, душа закричала:

— Годі страждати, неправду терпіти, тягло прокляте тягнути! Годі мовчати, бути в ярмі, жити в неволі! Ми хочемо волі, бути людьми і бачити радість і щастя в життю. До бою ж за правду і волю, за світло і сонце!

— До бою! забреніли звуки навколо, голосні, бадьорі, дзвінкі.

Стрілою неслися в темні оселі, вохкі, тісні, летіли за мури високі, міцні, камяні, в майстерні-дударні, котились по розлогих дворах, падали густо біля машин і варстатів.

Наче була то пасма проміння веселого сонця, тепла, ніжна, весняна, що вперше за довгі часи, за ціле сторіччя, звернувши зі шляху, забігла у льох, освітила кутки його темні сяйвом блискучим, живим і принесла вістку з собою з далеких країн, якої так довго чекали мешканці льоху, радісну вістку про інше прийдешнє життя їх в просторих світлицях, теплих, сухих без злиднів і вічних турбот.

І радо вітали ці пасми проміння з убогих помешкань малих і вохких, з майстерень набридлих, брудних, зі стежок вузеньких, колючих, тісних.

Зникала байдужість і кволість в обличчах покривджених всіх, з'являлась відвага, рішучість, рухливість. Очі гнівом блищали й вогнем; надія і певність світилась у них.

— До бою! — відгуком гучним ударив спочатку в майстерні старий дзвін, тягучий, кремезний, найбільше поважний. І сколихнув відразу стояче, немов застигле, повітря, забренів в ньому гучно і тяжко, а за ним задзвонили вже разом по цехам дзвони молодші, різноголосні і викликали в одних радість, надії, а в інших жах і страхіття.

І збирались до купи з цехів і льохів ковалі, топільники, гамарники, а з ними всі інші тягоноші й ставали у лави, до бою.

Рішуче й завзято кинулись в бій і боролись, як лицарі давніх віків, забувши в цей час і про злидні свої і родину, що певне чекає його з майстерні і турбується зараз. Боролись за світло і сонце, за право життя всіх рабів і закутих.

Голосно дзвони у місті дзвонили, і ставали у військо до бою все нові борці. Кулі густо літали в повітрі, свистіли й дзирчали наче чмилі або бжолі. Кулемети співали тоненько, дрібненько, одноманітно,

всі в один голос. Громом ревучим, бурхливим, могутнім стогнали гармати навколо і рвались набої наче блискавка хутко у небі шматувала гострим, вогнястим ножем хмари, чорні, незграбні, важкі, що обнімають собою все небо, ходять горами по ньому, давлять друг дружку.

А дзвони гукали все дальше за місто. І вигуки бігли по дорогам розлогим і стежкам вузьким, через лани широкі і гори високі, завертали в села й міста, всюди де мешкали люде, раби-тягоноші і проклинали недолю свою.

Бігли й кричали голосно, дзвінко.

— До бою! За правду і волю, за світло і сонце. До бою!

Червоне проміння палає!

Андрій Заливчий.

Автобіографічні новелі.

І. Так я себе пригадую вперше.

Сіра півтьма навкруги. Повітря неначе складається з чорних і білих крапель; ці краплі дріжать, одні тихо спускаються вниз, другі підіймаються вгору без системи, без порядку. І навкруги нічого, крім напівсірого світла, крім білих і сірих крапель повітря.

Довгі товсті, нові, дубові балки, збиті навхрест, чотирьохкутні, гарно обстругані. І в здовж і впоперек балки, — багато, без краю багато. І вся ця система важких дубових хрестів неначе б то рушиться вгору, неначе б то пливе вниз; але разом з тим неначе б то повертається, — ні з чим зрівняти. І все неначе б то стоїть: не рушиться, не підіймається, не спускається.

На одному з перехрестів звичайно товстім, звичайно широкім, гарно обтесанім гарно обструганім лежу я. І немає мені форми. Я не людина з руками й ногами і не звір, і не щось подібне до рослини, — щось невловиме, безформене, безбарвне. Я бачу, не маючи очей, я чую, не маючи вух; я почуваю стиск душі і тугу, не маючи серця, грудей, я думаю без голови. Безформена маса зі всіми людськими чуттями.

Я дивлюся вниз в чотирьохкутний про-
світ між балками і нічого не бачу крім ще
сірішого, ще темнішого повітря. Вгорі, на-
вкруги нічого не видно, крім сірих і білих
крапель; вони то спускаються вниз, то пі-
діймаються. Я з тугою знову оглядаюсь на-
вкруги, дивлюся вниз і знову нічого не
бачу, крім сірих і білих крапель повітря.

Перехрестів балок безмежно далеко,
безмежно багато. І на одному з них лежу
я. На важкому дубовому хресті. І сіро,
темно і важко навкруги. І важко душі.

Підіймаються і спускаються сірі й білі
краплі повітря. Неначе б то крутяться, пі-
діймаються й знову спускаються велетен-
ські дубові грати... І ні з чим зрівняти:
неначе й стоять нерухомо. І так—без кінця,
без краю...

Так я себе пригадую вперше.

2. Зарізяка.

Хата. Синьовато-білі стіни, сірі вікна, сіра лава, сірі двері, велетенсько нависла над хатою піч з біло-синім коміном, темно-жовта долівка, темно-зелений світ по кутках переходить в пітьму, заперті вікна, заперті двері сінишні й хатні. Під лавою вохко і темно.

Дріжать потихеньку стіни й долівка. Де далі — синішає в хаті. Жах...

Під лавою в темнім куточку тріпочеться серце, в конвульсіях тіло. Жах... Далі, в куток, в самий темнішній, в норку... Сховатись... закрити очі... руками... Нічого немає навкруги, нічого, лише я. Там, коло ніг якась друга істота до мене подібна. Але то тільки на мент — я самотній, я самотній. Сховатись.

Стукають у вікна, рушаються стіни, долівка... ломлються в двері... Темно... темно і страшно... темно і страшно... Жах...

Он якась маса безбарвна, сіра. Щось людське по формі з ножем у руках — великий-великий, блискучий. О, це Зарізяка! Шукає... шукає... на долівці, на печі, шукає під піч'ю і в печі...

Немає вже нічого. Ніж... ніж... тільки ніж...

Змішалось усе в безбарвну, безформену масу, — тільки я... тільки ніж.. Брат у моїх ніг... Його не має,—тільки я... тільки ніж...

Найде... заріже... Сховатись... А найде ж, безумовно найде.

О, хто ж оборонить? Десь там нікого. Сама тільки мати. Так, мати...

Навкруги вже нічого немає,—маса, сіра маса. Хитається вся, немає ні спокою, ні певного напрямку руху. Безформений рух, безформена маса. Жах...

Підожди... підожди...

Ось воно, бліде обличча, худі темні руки заломлені за шию, чорне довге волосся, засмальцована кубова кирсетка, хвилюються груди... Біжить... стремить... Швидче до дому. Жах...

У неї теж жах. Але ж вона врятує. Вона, вона єдина.. Вирве, спасе від ножа. Я чую—вона спасе, я бачу, що спасе...

І вона йде з почуттям жаху, — їй треба врятувати, вона не чує... І вона спасе. Це видно по її обличчу, по її походці, по заломленим рукам. Вона чує, що я коло ножа...

Грюкає засів... риплять дворі... Надія
у грудях... надія...

Холодні руки матері переривають мій
жах.

Бліде з усмішкою обличча... воно вря-
тувало...

3. Родина.

У хаті було якось надто просторно. Потім я ніколи не пригадую нашу хату такою — завжди в ній багато було речей. Займали вони майже всю хату; ніде було і повернутися. Сама піч займала чверть хати; між пічку і стіною, просто дверей стояв піл, а між полом і пічку біля стіни низенький ослінчик, від якого йшов запічок просто на ніч.

Так було тоді, так було й потім. Але потім хата була заставлена ще діванами, лавами і столом так, що коли лягали двоє серед хати головою до столу і ногами до дверей, то пройти було ніяк. Але тепер, я пригадую, було в хаті дуже просторо; і не було, здається дівана, не було й столу, — а може й був стіл.

Був вечір. Посеред хати стояв невеличкий стільчик; на ньому горіла лампа. Щось робили мої брати—вони обидва старші за мене. На низенькому стільці сиділа мати; тримала на колінах маленьку сестру і щось шила.

Вечір був якийсь надзвичайно давучий. Здавалось, — та мабуть воно так і було — на дворі болото, болото, скрізь болото. Ту-маном окутана хата. І кругом далеко-далеко

якась чорна п'ятьма змішана з вохними краплями. Такий був настрій..

Я не пригадую тепер гаразд ні моїх братів, ні обличча матері Пам'ятаю лише її зігнуту спину та нахилену над шиттям голову.

Входить батько. Я не пригадую зараз і його,—просто щось безформенно здорове, найсильніше, з найтовстішим голосом.

Росповідають тепер, що він був п'яний.. Я ж пригадую тільки, що то був батько і сильний чоловік. Він зняв чобота і став боти халявою матір по голові і по обличчю...

Я кинувся на ослінчик, а відтиля на запічок, тримався за карниз і визирав: дивився, як батько бив халявою матір...

І сміявся. Чудно було.. от і сміявся...

А брати кинулися в різні кутки, позатулювали руками обличча і плакали. І плакала, сидючи мати. Кричала маленька сестричка.

А я визирав і сміявся..

Батько бив халявою матір... Всі плакали, сестриця кричала... А я визирав і сміявся..

Чудно світила лампа. Видко було лише батька якусь безформену масу і бліде обличча і зугнуту постать матері, та чорну брудну халяву...

З кутка брат закричав:

А він—сміється...

І я почав плакати.

4. І с т и.

Було це на м'ясниці. Люде варили в'ареники, пекли блинці, пили горілку.

Уже днів зо-три не було дома батька. Кажуть, що він десь пив горілку,—ну, мабуть же їв блинці і вареники. А мати вже в третьої сусідки позичила паляницю. Уже днів чотирі видавцем нам давала хліба:—нас було п'ятеро—вранці по скибці і ввечері. І ми вдвох з сестрою, цілий день поперемінно трималися матері за поли і прохали „папи“ (хліба). Вже в третього сусіди позичила хліба і ніде було більше; та й ті прохали яко мога швидче повернути. І мати що-дня разів по п'ять шукала у кого б ще можна було б позичити. І не знаходила. У одних не було, до других почуття гонору не дозволяло йти. Що разу вона вагалась, але потім таки ні, не ходила.

А ми таки мало схожі були на людських дітей, — обтропані, замурзані, Пам'ятаю, у нас на голові були струпи: злипалось волосся від гною і крові; гній тік просто на обличчя й на шию; якось важко було повернути голову; руки завжди стирчали у волосся і чухали, чухали. Яюсь сумно, тоскно було. Головне, ми не почували себе людськими дітьми. Другі діти були чистіші і кращі. Вони дражнили нас

„мурзами“. Ми почували себе страшенно приниженими, прибитими, нелюдськими дітьми.

Якось інстинктивно що-дня мене тягло до сусідів. Діла ніякого не було, а я навмисне там довго затримувався: хотілось побачити, як їдять. Чомусь найзручніше мені стоялося біля одвірку, далі якось ніякого було йти, особливо тоді, як їдять. Я тихо з задрістю дивився на щасливих людей, але не прохав,—не насмілювався. І коли все таки, пообідавши нічого не давали, я швиденько виходив з хати і йшов до дому з плачем,—мені надто боліло, надто заздро було на других, і я плакав від заздрощів.

Але найчастійше мене тягло до Гнатихи. То найбагатіша і найдобріша була жінка у нас. О, там мені тільки треба була дочекатися до обіду: там і вареники були в маслі і в сметані. Мені треба було тільки перечекати, поки вони пообідають. Слина так і котилася і очі заздро-заздро дивились. Часто траплялось, Гнатиха після обіду садовила мене за стіл і я доїдав лишки,—їв, аж по за вухами тріщало. Під'ївши, я хапався за шапку і миттю біг до дому. Веселий і радий хвалився, ото я наївся: і борщ із хлібом і вареники їв у сметані.

А брати були старші за мене. Вони не ходили до сусідів дивитись, як ті їдять.

Вони лише з заздрими очима слухали про то, як я оповідав, і зараз же запитували:

— Що, нічого не приніс?..

Тільки тоді я згадував, що і їм же їсти хотілося.

5. Хворий.

Скупо нам було на ласки.

Наша хата над самою річкою. Ні, не над річкою. Колись там протікала річка повз самі вікна. а тепер залишалась перед вікнами сама затока—Циганка.

Це було рано по весні. Розлилася вода і затопила всю толоку, затопила городи круг нашої хати; тільки у дворі не було ще води, кругом же вода.

Був надзвичайно прозорий весняний, соняшний день. Вгорі і внизу світило сонце і видбивалося у моїх очах. Блакитне небо, і чорні води, і білі неви кружляли в прозорім повітрі. Якось не хотілося з двору у хату входить.

Пам'ятаю чомусь усе виносили з хати: дівани, стіл, ліжко, постіл і одержу. Виносили, роставляли і розвішували скрізь по дворі. Я забрався на диван, на подушку, закутався в сіряк і з такою приємністю дивився в далечину! Потім, приплющивши очі дивився на обидва сонця—внизу і вгорі.

Довгі-довгі, рівні тоненькі преміння тяглися од сонця аж до моїх очей... червоні, жовті, білі... і так приємно... По кожній проходив мороз. А сонце світило в обличчя і гріло приємно і мягко. І так мені хотілося без перестану дивитись і лежати. Чомусь

було надзвичайно спокійно і любо, так любо... Мені байдуже було про других. А мені було так хороше! Якось надзвичайно... Мати кидала часто роботу, приходила до мене і гладила по голові. І тоді ще краще гріло мене сонце, ще ліпшими здавалось проміння...

Вже тільки над-вечір мені сказали, що я хворий, наказали не вставати з дівана,— мене пиренесуть. Мені так приємно було: стілки турбот, мені й ходити не треба—перенесуть. Так хороше...

Внесли дівана, поставили біля печі, і на його мене поклали на подушках. І знову мені так приємно було. Мати підходила часто, ласкаво говорила до мене і гладила по голові. Я напів спав ..

І от мені здавалось, що у мене товсті великі руки і ноги, і голова у мене здорова. Я брав нашу велику піч в свої обійма і ніс кудись. Хиталося усе піді мною... І я почував, що в руках у мене не піч, а жлукто, товсте наше жлукто .. потім щось тонше за його... потім зовсім тонке... Нарешті я його забіраю в долоні. І руки у мене зробились тоненькі-тоненькі і ноги тоненькі-тоненькі... І в руках у мене вже не жлукто і не піч, а тоненька-тоненька ниточка...

Я з острахом кидаюсь... І з радістю бачу, що знову я такий самий, як і був, зі своїми руками й ногами. І мати коло мене...

І знову мені стало так саме хороше, приємне. Мороз проходить по кожні. Тепла рука матері на голові. Бліде обличчя з м'ягкою усмішкою ..

І м'ягка приємна напів-тьма весняного вечора.

Я утопився.

То було влітку. Мені ще було років зо три, чотирі. Влітку був для матері найкращий заробіток. Перед хатою річка й толока. Мати білила полотно.

Збоку на толоці, перед самою левадою якогось багатія стояли казани білітниць і величезні жлукта: в казанах гріли воду, а в жлуктах було пересипане попідом полотно. Коло казанів було весело, завжди людно. Зранку до вечора і майже що-дня під казанами горів вогонь; кипіла й шумувала вода, над жлутками підіймалась пара: вибігала з жлутків вода уже не біла, а буро-червона, текла у підставлену діжку, а іноді довгим чорвоним струмочком до самої річки.

Було це перед вечером, перед заходом сонця. Коло казанів вешталось багато людей, голосно балакали, сміялись. Ми з хлопцями гралися: поробили з глею жлукта, казани і носили воду горшками, виливала в жлукта і прислухались до дзюрчання струмочка, котрий котився до самої річки. На нас не звертали уваги; ми бавилися самі. Ми також не зважали на них.

Я вже пригадую себе на рядні. Болять груди й голова: я кашляю і плюю водою, а четверо знайомих облич підкидають мене

на рядні. Мені так усе болить! Я неможу витримати їхнього гойдання і кричу... І всі чотирі обличчя просяли. Мене перестали гойдати. Мати голого взяла мене на руки. Я весь трусився. Було якесь безсилля: не міг поворушитися, щоб притулитися до теплих грудей матері, а так хотілось. Очі самі заплюшувались.

А кругом мене було багато народу. Усі дивилися на мене, розпитували — як, що. Ніхто не знав, як це трапилося; ніхто не бачив, як я пірнув у воду. Всі намагалися щось згадати, але нічого не пригадували. Мати ж оповідала.

Йшов Черенок з коромислом на плечі по воду; дивиться якась червона сорочка плаває по воді серед річки. Він і говорить матері.

„Чія то сорочка“?

А мати — ні слова та просто у річку, як була, так і кинулась.

Витягли мене вже неживого: роздягли поклали на рядно та й одгойдали. І от я живий...

Кругом товпляться люде, допитують, посміхаються. І мати усміхається, держучи мене на руках. І західне червоне сонце усміхається з-за тополів.

Мені було трохи важко, але сумно-приємно.

Бо всі на мене звертали увагу. І люде. І мати. І сонце.

7. Обклашки.

То було в осени. Пожевкла трава на толоці, пожовкла й оболонь; тополі і верби пожовкли кругом. Листя сотнями спадало і тихо-тихо клалось додолу. Крізь ліс—видко було—сходило жовте сонце. Було вже холодно.

Ми ночували біля казана на дворі. Ми проснулись і у нас боліли голови: у мене, в брата і у сестри. Ми ледве доперли додому одежу. А босим ногам було холодно-холодно. Полотен уже не білили, роботи не було; і нас положили: брата й сестру на полу, мене на червонім дівані.

Я лежав сам і пишався цим. Цей день нами дуже турбовались: годували, ласкали,—усе мати. Днів через два одужали брат і сестра, і на радість собі я лишився хворіти сам. Я вже не міг вставати. Важко було говорити. Я лежав і горячково мріяв. Брат здирав з; свого тіла одсталу стару шкуру,—з долонь і з рук; і на лобі здіймалася шкура. І мені хотілося здирати у себе так не було, та й не міг: руки безсило спускались. Вони одужали і я чекав ще більшої ласки ще більших турбот про себе.

А у матері було тоді чогось багато роботи. Хата обставлялася діжками, помийницями, горшками. Просто переді мною

парили кабанові полову, місили картоплю. На дворі привозили буряки, складали дрова.

Щось було у матері батато роботи. Але вона наварила мені юшки — нерозварена картопля і смачна-смачна. Я з'їв багато; і заманулося мені ще й завтра поїсти такої юшки, тільки з розвареної картоплі. І на другий день була юшка з розвареною картоплею, тільки не було вже масла на цей раз, і мати наварила з олією. Я покоштував і покинув. А мати розсердилась:

— Отже ж наварила тобі тої юшки, що ти прохав?! Куди ж тепер, собакам виливати?!

Вона прибрала зі столу і пішла собі працювати.

А я лишився один, ображений. І мріяв...

Ох, як би швидче вмерти. Тоді б вони зовсім инакше дивились на мене. Одягли б чистеньку льолю; у труну б положили, на стіл поставили, квітами б уквітчали. І старі й молоді приходили б дивитися на мене. І всі б жаліли й зітхали. А мати плакала б...

О як мені хочеться вмерти... Вони б мене страшенно жаліли. А я б собі усміхався й мовчав. Читали б молитви, наклали ладаном, попа б запросили. І понесли б на гору, на кладовище. Дзвонили б у дзвони. З кожного б двору виходили люде

малі й старі, — хрестились, дивились, жаліли б... А я, я усміхався...

І от принесли б вже на самую гору. Усім шкода було б кидати мене у яму. І плакала б мати. Не знала б де дітись...

Тоді я б встав ..

О, тоді б мати більш за мене турбувалась, більше ласкала і не сердилась би на мене за юшку. Була б коло мене. Боялась би, щоб в вдруге не вмер...

Ох, як мені хочеться вмерти...

8. У школі.

На Спаса ходив батько на ярмарок і приніс нам азбуку. Брат у мене був поважніший, тому я перший кинувся до батька, вихопив книжку з рук і почав розглядати. То була звичайнісенька лубочна азбука. Звичайно я нічого в ній не розумів і не знав жадної літери: але ж на політурці намальований був хлопець з книжкою у руках, а в середині—граблі, сокира, плуг, птахи, риби, звіри і під кожною цією картиною було підписано, що то воно значить. Передивившись, я вибіг на вулицю, став показувати усім хлопцям і дівчатам свою книжку, хвастав і навіть натякав, що я вмію читати. І обдурював усіх дітей малих літ, читаючи підписи під картинками не по літерам, а догадуючись по малюнкові. На другий чи на третій день азбука вже була забута.

Тільки після Другої Пречистої батько нам сказав, що записав у школу. Радощам не було кінця. Знову з'явилася книжка. в якій ми нічого не розуміли: знову пішли хвастоши на увесь куток: хвастав я і книжкою, і умінням читати, і тим, що знав самого вчителя, а я його й не бачив. А хлопці тільки заздрили.

Прийшов і сподіваний день. Був молебінь, після того розпочалося навчання. Учитель, він же й панамар, високий, чорний вже старий. У його ще старіща вчителька і штук дванадцятро ненажерливих дітей. Першим чином учитель розповів, що його не можна називати дядьком, або як небудь інакше, а треба називати Нікандром Викторовичем, і що не можна до його звертатись мужицькою мовою, а треба старатися панською. Годин зо-дві він показував нам різні літери то по одинці, то вкупі. Усім надокучило таке заняття. Нарешті він виняв скрипку, — усі кинулися до його, покидали свої місця, хто товпився біля столу, хто виліз на парту; заблищали очі, витягнулись шиї. Далі він взяв смичка і став намазувати його якоюсь жовто — прозорою грудкою. Усі зацікавились, усі не розуміли для чого то і що то. Один з нас видко найбільше знав — Оверко. Він, видко, хотів похвалитися перед нами своїм знанням, а може просто, впізнавши знайому штуку з величезною зацікавленністю запитав:

— Дядьку, то жевиця?

Усі мовчали. Учитель взяв смичка і несподівано вдарив Оверка по голові. Усі зареготалися. Таке у Оверка зробилося обличча приголомшене, здивоване і заплакане.

— Я ж вам казав, що дядьком не можна називати,—Нікандр Викторович!

Знову регіт і вигуки:

— дядьку, то жевиця, дядьку, то жевиця—дражнили Оверка.

А приголомшений Оверко не знав, що й відповідати.

Вчитель втихомирив нас, проспівав з нами якусь молитву, і відпустив.

Ніхто з нас не вмів вимовити Нікандр Викторович, але усі ми в голос дражнили Оверка:

— дядьку, то жевиця, дядьку, то жевиця.

Оверкові треба було йти до дому у друге село. Трохе не пів дороги я з двома хлопцями їшов за ним і дражнив:

— Дядьку, то жевиця, дядьку, то жевиця.

**Або церкви строїтимо, або ні чорта не
стоїтимо.**

Був у сусідів парубок, звали його Павлом. Раз у неділю в-осени він повіз мене на гору. Гора лежала між Млинами і Ярами; на самому шпилі була велика поляна, а навкруги густі кущі і ліси. На цій горі сходилися багатири млинянські і яранські: парубки і підпарубки і малі хлоп'ята. Між ці малі хлоп'ята попав і я, мале хлоп'я. Поки малеча билася, високі горді парубки з обох боків стояли, з погордою дивлячись на нас, весело розмовляли і дружньо курили цигарки. Я більше стояв і дивився. Мене забили їхні високі постаті, веселий сміх і жарти, чоботи, чумарки, чуби і цигарки подобались мені.

Але ось вони вже розійшлись на два ворожих табори. Похололо в грудях... Любов, пошана і гордощі до наших кипіли у грудях; ненависть і презирство до яран.

Бо бійка почалася.

Дріжить земля, зірвалася буря досипалось останнє пожовкле листя. Як соколи—б'ють ворогів.

Тікають яране. Дріжить гора шумить ліс, сиплеться листя. Тікають яране,—кущі поглинули останніх їхніх бойців...

Перемога. Цілі шпалери веселих парубків з круглими саявами над обличчям ще стрункіші, ще бадьоріші, ще веселіші, ще жартовливіші, — от як Андрій Головченко. І я підняв голову, заклав руки у кишені не гірш, як Андрій Головченко. Зі співами пішли парубки на село. З шапкою навбакир з задраною головою, з гордовитою посмішкою, з руками у кишенях біг я за ними аж до самого села.

На другу неділю я буду там.

На другу неділю я був знову там.

Парубків на цей раз не було.

Були тільки ми, малі хлопці та підлітки.

І нам тепер належить велика роль побити, перемогти. Ми її виконаєм.

З початку ми мирно бесідували, як той раз парубки, не було тільки цигарок, а то і цигарки покурили б. А далі розпочали бійку.

Трудно і важко було битися.

Я кидався у саму середину наших ворогів, нахиливши голову і розмахуючи руками.

Вони оточували мене зі всіх боків, штохали кулаками. Але, ні вони мене не могли і разу добре вдарити, ні я їх.

Але ж я це робив як Андрій Головченко.

Хлопці кидались на допомогу; повторювалися жорстокі атаки. І закінчилось нашою урочистою перемогою.

З шапкою навбакир, задравши голову, з гордою усмішкою і з руками у кишенях підіймаючи ноги, як Андрій Головченко, йшов я спереду своїх хлопців.

За нами йшли доросліші хлопці, між ними був і парубок Павло.

Він описував, хто як бився, підійшов до мене, поляскав по плечу і сказав:

— Ну, а цей або церкви строїтиме, або ні чорта не стоїтиме.

Голова задералася ще більше і так і кидалося у вічі:

— Або церкви строїтиме, або ні чорта не стоїтиме:

Шапка настовбурчилась ще вище і кричала усім:

— Або церкви строїтиме, або ні чорта ністоїтиме.

Очі блищали ще дужче і наче співали:

— Або церкви строїтиме, або ні чорта не стоїмете.

Земля задріжала під ногами і всім товкла:

— Або церкви строїтиме, або ні чорта не стоїтиме.

3. З благородними дітьми.

Ох, як мені хочеться приятелювати з благородними дітьми! То ж не якийсь там Петро або Степан—звичайнісенькі хлопці, а то благородні чистенькі, акуратно одягнені, по панському балакають, їдять смашні оладки, пиріжки, цукерки; у їх все є. Ох, як добре з ними приятелювати!

Учитель теж благородний чоловік. У нього штук дванадцятро дітей. Правда, вони самі часто хапають у школярів їхні сніданки, але ж вони чистенькі, і балакають по панському, і учительські діти. Добро бути з ними за панібрата.

Вже пізньої осені, у неділю, я вперше одяг нову чумарчину і шапку. Ну, як таким фабрикантом не явитися до учителенків? Нова сіренька чумарочка так і блищить—хотілось похвастати нею. Трохи навіть важко було на душі: не знав, кому першому показати. Довго тинявся по вулиці і пішов у садок до школи. Якось було ніяково,—вони такі чужі були. Хотілося похвастати, а йшов неначе милостини прохати. Перед своїми хлопцями я б не так позадавався. Я вже тиняюсь біля самої школи. Мені трохи холодно. Але ніхто з учителенків не виходить. Нарешті з'явився старший,—йому було років вісімнадцять.

— Ти чого прийшов? Мені зробилось ніяково. Я топтався не місці мовчав. Якось не хотілося зразу хвастнути—соромно було.

— Ти ж не приніс сала або пирогів?

— Ні—і почервонів.

— Ну, так я тебе викину геть.

— Мене взяли сором, образа і злість; упертись додала решти. Я дражнив його, що він мене не викине, бо не дамся. Дражнив і болів. Від сорому і ганьби. Він виганяв мене, я одбивався. Нарешті, він схопив мене на руки і кинув мене через тин. Я полетів руками вниз, а він злякався, що розіб'юся і вхопив мене за полу. За полу моєї новенької сірої чумарки. Пола дранулась, і до моєї упертости додалося почуття жаху, ненависти і помсти.

Я став на ноги, притулив до себе одірвану полу. Шкода новенької чумарки. Страшно, як битимуть дома за неї... Зціплені зуби, клубок злости в горлі, сльози жалю і страху.

А він стояв з другого боку тину і сміявся...

Видряпати очі, покусати руки... Але я стояв нерухомо.

А далі з нахиленою головою, з обвислими руками поплентався додому.

По дорозі нагнала мати і цілу дорогу, до самого дому гнала мене б'ючи.

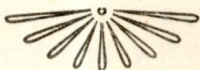
І до всього, — до жалю, до болю, до жаху, до злости, до жаги помсти, додавалось почуття самотності і горя.

Дома батько з покуття сердито подивився на мене, і, довідавшись в чім справа, поставив мене навколюшки на сіль.

— Ото, не, бався з благородними дітьми.

Через чверть години я був знову веселий. Шкода було тільки розірваної чумарки.

1918 р.

Перше травня.

Майя.

Блискуча запона життя. Строката.

Все це—тимчасово.

Наша боротьба.

Наші падіння.

Наші страждання.

Червоні маки і рубіни наших мук.

Перли й діаманти сліз дитячих, жіночих, дівочих.

Сморід і бруд нашого життя.

Лайка. Непорозуміння. Ворожнеча

Все минеться.

Майя.

Блискуча запона життя!

Блискуча!

як кому,

Едваби й оксамити

По стінах.

Тонке плетево думок, мережево мрій,
розкішне гаптування слів.

Музика.

А в нас оздоби—

Вільгість

По стінах.

Діти обдерті.

Мамо!
Папи!
— Нате та одчепіться.
Як ті миші.
Точите.

. . . . На мою голову,
— Де татко?
Чом не іде?
Нічого не везе?

.
І все це—наче сон.
Все це—не справжнє.
Все це—тимчасом.
Запона.
І ось-ось вона розпадеться.
І тоді..
Наше справжнє життя
— там.
Це так зрозуміло
І так легко. А часом тяжко.
Тоскно.
— Чекати.
Знати. А все таки.
Це тільки—Майя
Запона життя.
А ми—на передодні. Цікаво!
Це все не дарма.
Це потрібно.
На завтра.
Рубіни.

Перли.
Діаманти.
Ми збираємо їх по шляху.
— До Брами.
Плетемо вінки з квіток червоногорячих.
І завтра вквітчаємо чолами вже—
Перед Брамою.
Завтра...

.....
Тітка Здориха Оксана
маже хату
та й каже:
От уже й дерева
— виброньковуються.
І я..
вибруньковуюсь..
І випростовує спину.

.....
Майя, мати Гермесова,
Богиня весни!
Чепурить берізки,
плетить вінки!

.....
Вимазала Здориха хату—
загуло на цукроварні.
Що таке?
Кинули роботу.
Побіг Тимоха Здір,
І ціла вулиця
Що таке?

Заводянські!
З прапорами!
А Клочко Савка з вікна дивився.
Душу йому перевертало.
А як шли повз його — Кілина чула й
бачила —
зататуняв.
заматюкав.
— тьху!
— Гаспід!
А Антіпка?
Нічого.
Мовчить.
Боїться.
Го-го-го!..
Ги-ги-ги!..
Що?
Носом закрутили?
Пхе!
Це ж на початку.
Заждїть!
Це ж ми тільки —
Ви
брунь
ко
ву
є
мо
ся
!

В. Норяк.

Ігнатій Михайлич.

Т ю р м а.

Присвячую Соціальному.

Нема величніше, нема чічого натхненніше тюрми!

Стоїть вона надземна в своїй непохитности і втіленням долі всього люду в містичних своїх ґратах. Стоїть нехвильово на варті волі і чутливо мовлячи шелести вороже нашорошеного на неї небосхила, захищає власну недоторканість від усяких чиг і забаганок.

ТЬмаві луки покірливо-розбіжні безмежно стремлять по важких безкраїх коритарх-сховищах волі споконвічного.

Надарма так голосно ропетує в ній задушне повітря про свої згагу нехтування, відібрану ним ніби з ласки богів. Щільні мури—невблагані. Поволі, але упевнено вони зсовувались поміж себе, аж поки не була переможена порожнеча.

Моторошно забряжчали ві тьмі вкриті непорушним порохом засови незримих печер.

І замовкли.

Так! так! все було витиснуте і тюрма знов стояла порожньо-простора, вільна.

Стояла на варті волі.

Не шелестіли по таємничих щілинах нахабні миші й пацюки, не ворухились насторожені павуки, не шепотіла обачна тиша.

Але ось трапилось...

Трапилось щось нечуване, трапилось щось образливо незрозуміле.

Сталося вранці, коли поважно суворі проміні дня гойдались за муром в'язниці, за її високими, ставними каміними вежами.

На другому з краю вікні, п'ятого поверху, увірвелася ляда й щит... Нахабне соняшне проміння прожогом полинуло у величну сутінь і тишу тюрми. Проснувало всю її імлисту неторкану порожнечу й усі щілини найзахистніші.

Так! Її неторканість, її святощі знехтовано, згалтовано, порушено! Сонце, сонце посміло мешкати за її суворими мурами! Як зважилось воно порушити її волю і ув'язнити себе сюди?!

Хитнулась доганно докором порожнеча, боязко стих порох, і оголоне скло вікна яскріло гнівом невимовним і осліпляючим.

Сонце велично, радісно-задирувало святкувало перемогу.

— Але то перемога насильства! — гнівом затремтіла ображена в своїх почуттях тюрма.

Голосною луною по важких луках безкраїх коритарів перекинулась звістка про нечуваний, нахабний, напад на фортецю, сховище пильнування волі. В нічній пільмі була відібрана непохитна постанова—боротися за невідіймані права за волю і власну недоторканість.

І тюрма боролась.

Боротьба була довга, занадто непомірна і важка, але вона була уперта, як уперта буває лише смертна, неощадна боротьба.

Порох невтомно вкривав скло вікна ретельним шаром, павук невпинно ткав своє павутиння, ткав пильно. Порожнеча жорстоко боролася в закутках з останками сьйва.

Вранці відважно соняшне проміння мужньо нападало, силкуючись протиснутися в саме нутро тюремної пільми. Але пільма гущавіла і в ній черпалася нова міць для дальшої боротьби.

Довго і побідно боролось сонце, але було вже ясно, що перемога тюрми над ним неминуха і безумовна. І коли скло вікна було вже нездолане в своїй тьмавости, соняшне проміння продовжувало пертися. Воно настирливо й уперто билось в скло одинно вираченого ока тюрми, незадоволено сковзалось до самого вечору і як морски хвилі сягало назад.

Але тюрма вже подохала!

Так було добуто волю од вольности, волю бути необмежено вільним...

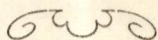
Нема величніше, нема нічого натхненніше тюрми!

Стоїть вона надземна в своїй непохитності і втіленнєм долі всього люду в містичних своїх ґратах. Стоїть непорушно на варті волі і чутливо ловлячи шелести вороже нашорошеного на неї небосхила захищає власну недоторканність від усяких чиг і забаганок. Тьмаві луки покірливо-розбіжні безмежно стремлять по важких безкраїх коритарах, сховищах волі споконвічного. Одинно виричене око тюрми яскриться як свічадо, а холодно-уперте соняшне проміння настирливо б'є по його шкляній зверхности, сковзається і відскакує.

Чи не висадити шкло в вікні прагне проміння? А чиж то можливе таке нахабство, якому не буде поради, після якого тюрма перестане бути тюрмою?

Вона стояла спокійна, але грізно-насторожено.

Нема величніше, нема нічого натхненніше необмеженої тюрми!

Чуже свічадо.

(Акварельні плями).

В кімнаті Кострубата блакить. Кострубата блакить у кімнаті і рожеві пахощі. Згуки тьмаві метальнової музики.

Щуляться речі, тремтять і до ліжка звертаються. А на ліжкові ти непрозорою плямою тьмиш.

Ти—сіроока сорока. Ти—куля-кривуля незримих глибин. Ти—неістнуюча.

Похнюпившись, згорбившись, рота роззявивши, сів у фотелю писменник. Це—я. Гідний жалю.

Пожовклі губи життя цілують мене у потилицю.

Пожовклі... Потилицю...

Яка зневага! Чи заробив я того? Чи того заробив?

Завтра я зароблю двіста карбованців! Ні? Завтра я загублю свої злидні!

Завтра буду я генієм!

Неістнуюча ти, чи істнуюча—я надсилаю прокляття тобі! Я вищий того!

На мене майбутня весна не впливає. Ні рожеві пахощі Кострубатої блакиті. І нічого того, власне кажачи, немає, не було, й не буде. То я збрехав.

Я збрехав!

Я просто сиджу на дебелим кріслі у чужій кімнаті. А ліжко порожнє, бо я сам уложив на ньому пакунки свої.

Життя з'явилося лиш у свічаді. У чужому свічаді. Розумієте? Ні?

Я життя поцілую просто у губи. У червоні повні губи гарячі.

Я життя відіб'ю, відвоюю для всіх. Охоплю й занімію.

Заплачу.

У чужому свічаді...

У чужому свічаді постать з'явилась незграбна, кудлата.

То ж я!

Який симпатичний! По правді, такого не знайдеш ніде. Я такого не бачив. По правді,—я не маю свічада.

А ти така і смішна і просто кумедна. Я тебе пожалію:

Ти повітряна зазуля. Ти тираса осіннього звіря. Ти—льодяна нісенитниця.

Хочеш?

В кімнаті западне повітря, світло-мняке. І закист байдужий, негрітий. Нагрієш?

Таємнича півтьма і тиша густа. Правда—погано, що міста не чути? Ми чуєм.

Заповідані види я вгледів у чужому свічаді.

Свічадо?

Свічадо—своє і кімната своя, і місто, країна, і всесвіт, і життя! життя наше!

Похнюпившись згорбившись, очі заплющивши я сів у кріселко. Гідний жалю.

А свічадо -- всеж не моє...

І пожовклі губи життя, мов мерця, намагаються цілувати мене у потилицю.

В кімнаті кострубата блакить. Кострубата блакить у кімнаті і рожеві пахощі. Чорні троянди, бляшаний ведмідь і пальці мої атраментом солоним фарбовані.

Звуки тьмаві метальової музики і—
Чуже свічадо.

Вихований, бодай—чемний читач зрозуміє про вишукану маленьку символіку. Може й не зрозуміє (ні в кого немає зайвого розуму щоб витратити його на мене) то зробить вигляд що зрозуміє.

Розуміє, тільки мовчить.

Мовчить, бо навіщо говорити, коли всякий порядний читач має також її зрозуміти.

Але ви, я знаю... Ви не тільки не зрозумієте, а й нахабно проголосите це.

Буде так. Я знаю.

Коли у вас нема свого (розумієте?), то ви свідомо користуєтесь чужим.

Тільки чужим і тільки чужим.

Коли ви загубили своє (розумієте?)—
то шукайте, чим би заповнити старе його
місце.

У вас нічого не виходить, бо увас його
не було й немає. Свічада.

Ви не лякайтесь. Коли ви є, то у вас
мусить (мусить!) бути і своє.

Зміст.

Передмова	стор. I—IV.
---------------------	----------------

Поезія.

Вас. Еллан:	
Ударом зрушив комунар	1.
Intermezzo	2.
Україні.	3.
П. Течина:	
На майдані коло церкви	5.
І буде так	6.
Як упав же він з коня.	7.
В. Кобилянський:	
Заклик	8.
Я—сокіл з гір зелених Буковини	9.
Христос воскрес!	10.
В. Чумак:	
Осіннє	11.
Моя свічечка	13.
Дві душі	14.
Сталлю — гнівом.	15.
Вже доволі	16.
Він угадав	17.
Геть сумніви	18.
Я порву ті вінки	20.
Червоний заспів	21.
Вперед	24.
Заклик	25.
Гр. Пєтніков:	
В день волі й долі рідних піль	26.
Попів-Найда:	
Пісня борогьби	27.

	стор.
Клим Поліщук:	
Слава	29.
Д. Загул:	
Третій Завіт	31.

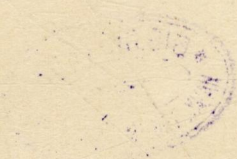
Друкарські помилки:

Надрук.	стор.	Треба читати:
„	7	революцьонер
„	17	ди-ж
„	25	плугатарь
„	„	яр

100 церковн строненн	
3 благородними дітьми	84.
✓ В. Коряк:	
Перше травня	87.
Ігнатій Михайлич:	
Тюрма	91.
Чуже свічадо	96.

3,00
(1986)

РЛ 5449

Двадцять гривень.

PA 5449_y